

Tekenen in de Tijd 200

21-27 mei 2023

Afgelopen week was Erik Borgman op Schiermonnikoog. Voor vakantie, maar ook om te denken en te spreken over de plaats van het religieuze leven. In zijn eigen bestaan, maar ook in dat van de kerk en de wereld. Er dient zich in zijn ogen langzaam maar zeker een perspectief aan.

Het synodaal proces dat door paus Franciscus in de Rooms-Katholieke Kerk op gang is gebracht, heeft iets vreemds. Een dominicaanse medebroeder vroeg een tijd geleden aan mij, met een kritische ondertoon: waar gaat het over? Het lijkt logisch dat wij de synodale manier om met elkaar te spreken in de kerk inoefenen aan de hand van bepaalde brandende kwesties. Maar de paus heeft de synodaliteit van de kerk centraal gesteld. Dat haalt ons uit de sfeer van het identificeren van problemen en het vinden van oplossingen. De vraag is niet: met behulp van welke maatregelen maken we de bestaande kerk wat beter? De vraag is: hoe zijn wij onder de huidige omstandigheden kerk, met al onze verschillen en de spanningen die daar het gevolg van zijn? De kerkvader Tertullianus noteerde rond het jaar 200 dat buitenstaanders over christenen zeiden: 'Zie hoe ze elkaar liefhebben.' Dat is iets anders dan: 'Zie hoe doordacht zij georganiseerd zijn', of: 'Zie hoe eensgezind zij tot een standpunt weten te komen over de actualiteit van de dag.' De kwaliteit van de onderlinge omgang in de kerk is zelf essentieel voor wat de kerk is: een plaats waar mensen niet worden beoordeeld op basis van wat zij zeggen of doen, maar waar ze zonder onderscheid worden gezien en benaderd als kinderen van God. Dat hier nog wel ruimte is voor verbetering, zal iedereen duidelijk zijn.

Anja en ik waren afgelopen week op Schiermonnikoog. Voor vakantie, zeker, en om uit te rusten, dat ook. Maar wat mij betreft ook om weer eens scherp de vraag te stellen waarvan ik spiritueel gesproken eigenlijk leef. Met als vervolgvraag natuurlijk of ik daaraan dan ook de nodige ruimte geef. Al langer dringt het belang van contemplatie steeds dieper tot mij door. In alle openheid de vraag stellen wat God vandaag zegt en wil en net zo lang wachten tot daar iets van duidelijk wordt: ik zie in dat ik daar meer tijd en aandacht aan moet besteden. Wij dominicanen hebben de neiging de contemplatie te zeer te beschouwen als een voorfase. Waar het echt om gaat, is wat wij zeggen en doen, en contemplatie is dan de bezinning op wat je moet gaan zeggen en doen. Wij noemen dat: het lezen van de tekenen van de tijd in het licht van het evangelie. Maar contemplatie is in zichzelf van belang. De kerk, het religieuze leven, het dominicaanse leven: zij zouden allereerst plaatsen en vormen moeten bieden waar met aandacht geluisterd en gekeken wordt, wordt nagedacht over en geworsteld wordt met de vraag wat er van ons wordt gevraagd. Als een manier van omgang met God.

Kortom, zoals we in de kerk een synode over synodaliteit hebben, zo vond ik mijzelf afgelopen week terug in contemplatie over contemplatie. Nu is Schiermonnikoog al een plaats van contemplatie over contemplatie. Zoals bekend ging in 2015 een klein groepje trappisten op Schiermonnikoog wonen, omdat hun klooster in Diepenveen te groot voor hen was geworden. Ze wilden terug naar de eenvoud van hun monnikenleven en zo opnieuw in contact komen met de grondslag ervan. Het bleek van alles op gang te brengen. Minder bekend is dat nadat de trappisten eenmaal een klooster op het eiland hadden gevonden, zich in het huis waar zij tijdelijk hadden gewoond, een kleine gemeenschap karmelieten heeft gevestigd. Zij noemen zich Ad

Montem, 'Naar de berg'. De karmelieten begonnen ooit als kluizenaars op de berg Karmel en Ad Montem wil een plaats zijn waar gezocht wordt naar wat altijd het beginpunt van het religieuze leven is en blijft, het zoeken van God. De karmelieten die er deel van uitmaken, nemen hun karmelitaanse traditie met zich mee, met mystici als Teresa van Avila, Johannes van het Kruis en Theresia van Lisieux. Een van hen is gespecialiseerd in de mystiek van de Zweedse diplomaat Dag Hammarskjöld (1905-1961), die van 1953 tot zijn dood secretaris-generaal van de Verenigde Naties was. Een vrouwelijk lid van Ad Montem heeft een achtergrond in de oosters-orthodoxe traditie en draagt die in zich mee. Er is op iets meer afstand een claris bij Ad Montem betrokken. De trappisten, waar Ad Montem nauw mee verbonden is, hebben ook hun eigen geschiedenis en hun eigen toonzetting. Maar het visioen is om vanuit al deze verschillende invalshoeken op zoek te gaan naar de levende bron van het religieuze leven en te onderzoeken welke levensvatbare vormen zich blijken aan te dienen. Dus geen programma voor vernieuwd religieus leven, maar een vorm van contemplatief religieus leven dat uit zichzelf nieuwe wegen vindt. Contemplatie over contemplatie.

Ik sprak al vaker met de mensen van Ad Montem. De afgelopen Hemelvaartsdag voerde ik opnieuw een lang gesprek met hen. Nog meer dan eerder viel mij op dat ik een aantal basisovertuigingen met hen deel. Allereerst natuurlijk over het fundamentele belang van contemplatie en de neiging, ook in de kerk en in het religieuze leven, om dat belang wel te belijden, maar niet werkelijk centraal te stellen. Vervolgens de overtuiging dat het noodzakelijk is om met niets te beginnen. We moeten niets willen voortzetten, ook niet de dominicaanse gemeenschap of de kerk. We moeten vertrouwen genoeg weten op te brengen om met een alerte geest en een ontvankelijk hart, die zijn gevormd door wat onze tradities hebben overgeleverd, met lege handen de toekomst te verwachten die ons wordt gegeven. Jezus gaf volgens het Lucasevangelie (24,49) bij zijn Hemelvaart zijn leerlingen de opdracht in de stad te blijven en te wachten tot zij van boven zouden worden toegerust. Ook wij moeten niet vol van onszelf of van wat wij houden voor de evangelische boodschap de wereld intrekken, maar leeg genoeg worden om de Geest voluit haar werk te laten doen. Het derde waar wij het over eens bleken, was het belang om marginaal te blijven. De vernieuwing komt uit de periferie, benadrukt paus Franciscus steeds weer. Daarom moeten wij bij de periferie zijn en ontdekken wat zich daar aandient. Hierbij moedigt de paus ons aan om onszelf in het spoor te plaatsen van de stichters van de religieuze families waartoe wij behoren. Die ontdekten vormen om wat eerder niet gezien of gehoord werd, wel te zien en te horen en daarin richting te vinden voor hun eigen leven. De vraag is niet hoe wij kunnen doen wat zij deden, maar waartoe dat wat zij deden, ons in onze tijd en situatie uitnodigt en inspireert.

Bij wat door de betrokkenen provisorisch 'het convent rondom God' wordt genoemd, zijn tot nog toe mensen betrokken vanuit benedictijns-cisterciënzer-trappistenhoek, vanuit karmelitaanse hoek, vanuit franciscaans-clarissenhoek en vanuit oosters-orthodoxe hoek. Hun betrokkenheid heeft verschillende vormen. Ik keer van Schiermonnikoog terug met de vraag of en hoe aan hun zoektocht ook vanuit dominicaanse hoek een bijdrage valt te leveren – door mij maar wie weet ook door anderen. Wat wij dominicanen te geven hebben is een traditie waarin contemplatie en betrokkenheid op de wereld elkaar versterken. Wat wij te leren hebben, wat ik in ieder geval te leren heb, is vooral het zelfstandige belang van de contemplatie en wat daarvan de consequenties zijn. Ook bijvoorbeeld voor het Huis van Dominicus, ook

voor het proces van kerkvernieuwing in Nederland waarbij wij vanuit het Huis van Dominicus nauw betrokken zijn.

Om deze Schiermonnikoogse impuls echt vruchtbaar te maken, moeten er nog flink wat vragen worden beantwoord. Dat laat zich echter niet forceren. Niettemin, als we met Pinksteren zingen 'De Geest des Heren heeft een nieuw begin gemaakt', dan zal ik zeker ook terugdenken aan de afgelopen week.

Erik Borgman, lekendominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus in Utrecht

De website van de trappisten op Schiermonnikoog is te hier te vinden:
<https://kloosterschiermonnikoog.nl>. De website van Ad Montem is hier te vinden:
<https://admontem.org>.